

Рішення

разової спеціалізованої вченої ради PhD 12052

про присудження ступеня доктора філософії

Здобувачка ступеня доктора філософії – Мурмила Наталія Іванівна, 1978 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2001 році Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка за спеціальністю «Педагогіка і методика середньої освіти «Історія», аспірантка кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України, м. Тернопіль, виконала акредитовану освітньо-наукову програму Історія та археологія.

Разова спеціалізована вчена рада, утворена рішенням Вченої ради Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України, м. Тернопіль, від 24 лютого 2026 року, наказ №55, у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради – Зуляк Іван Степанович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Рецензента – Кліш Андрій Богданович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Офіційних опонентів:

Реєнт Олександр Петрович – доктор історичних наук, професор, заступник директора з наукової роботи та завідувач відділу історії України XIX — початку XX ст. інституту історії України НАН України, член-кореспондент НАН України;

Орлик Світлана Владиславівна – доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи Центральноукраїнського національного технічного університету,;

Левицький Віталій Орестович – доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри історії, теорії держави і права та філософії приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука».

Дисертацію виконано в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України, м. Тернопіль.

Науковий керівник – Москалюк Микола Миколайович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, який містить нові науково обґрунтовані результати, отримані здобувачкою в процесі проведення досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 03 Гуманітарні науки. Дисертація виконана державною мовою, відповідно до вимог МОН, освітньо-наукової програми закладу, специфіки галузі знань та спеціальності. Дотримано усіх вимог пункту 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Здобувачка має 9 наукових публікацій за темою дисертації, з них 3 статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України категорії «Б»; 6 публікацій у збірниках матеріалів і тез конференцій.

Статті, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Мурмила Н. І. Особливості розвитку харчової промисловості Правобережної України в кінці XIX – на початку XX ст. // Історія науки і біографістика. 2023. №3. С. 265-276. <https://inb.dnsgb.com.ua/2023-3/13.pdf>
2. Мурмила Н. І. Внесок династії Сими́ренків у розвиток підприємництва в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст. // Історія науки і

біографістика. 2024. №3. С. 112-123. <https://inb.dnsgb.com.ua/2024-3/06.html>

3. Мурмила Н. І. Збут харчової продукції на Правобережній Україні в кінці XIX – на початку XX століття: економічні та інституційні особливості // Вісник науки та освіти. 2025. № 7(37). С. 2154-2165. https://www.researchgate.net/publication/394646822_ZBUT_HARCOVOI_PRODUKCII_NA_PRAVOBEREZNIJ_UKRAINI_V_KINCI_NIH_-_NA_POCHATKU_NH_STOLITTA_EKONOMICNI_TA_INSTITUCIJNI_OSUBLI_VOSTI

У дискусії взяли участь голова, рецензенти, офіційні опоненти та висловили зауваження:

Зуляк Іван Степанович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Без зауважень.

Кліш Андрій Богданович – доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, із зауваженнями:

1. У роботі доцільно було б ширше висвітлити повсякденне життя робітників поза межами заводу (побут та дозвілля), що доповнило б картину «людського фактора».
2. Авторка згадує про «демократичний стиль керування» на підприємствах Симиренків; цікаво було б порівняти цей підхід із практиками іноземних інвесторів того часу.
3. Окремі статистичні дані в архівних джерелах, як зазначає сама авторка, потребують обережного трактування через можливу неповноту звітів фабричної інспекції.

Реєнт Олександр Петрович – доктор історичних наук, професор, заступник директора з наукової роботи та завідувач відділу історії України XIX — початку XX ст. інституту історії України НАН України, член-кореспондент НАН України, із зауваженнями:

1. Додаткової аргументації потребує повсякчасне артикулювання прикладів, що

стосуються «Симиренків, Терещенків, Яхненків» за відсутності в дисертації окремого підрозділу і, навпаки, за наявності такого завдання серед відповідного переліку а також досить ґрунтовного вивчення діяльності представників цих династій в сучасній історіографії, що й доводить сама здобувачка занадто надмірним використанням науково-популярних праць та публіцистичних інтернет-статей.

2. Варто відійти від кліше марксистської історіографії щодо «експлуатації та утисків», «безжалісної експлуатації», «жорсткої експлуатації» робітників і натомість, за допомогою принципу історизму, неемоційно подавати об'єктивні факти характерні для економіки доби модернізму; тим паче, що подібні ідеологізовані твердження суперечать позитивним оцінкам здобувачки діяльності заможних підприємницьких родин.

3. Значна кількість підрозділів має об'єм менше 10 сторінок (р.1.2, р. 2.2, р. 3.1-3.3), що ускладнює повноцінне розкриття відповідних тематичних блоків та нашоухує на необхідність змістовного переформатування на користь їх об'єднання.

4. Виникає сумнів щодо доречності подачі уніфікованого алфавітного «списку використаних джерел», принаймні без виокремлення, як мінімум, власне джерел та історіографії; навіть при цьому впадає в око дещо обмежене використання архівних матеріалів та періодики досліджуваного періоду.

Орлик Світлана Владиславівна – доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи Центральноукраїнського національного технічного університету, із зауваженнями:

1. У підрозділі 1.2. «Джерельна база» у запропонованому авторкою поділі джерел на категорії (с. 40), доцільно було б конкретизувати про включення до категорії «друковані джерела» не лише «документи, довідники та статистичні видання» а й періодичну (офіційну) пресу та законодавчі й нормативно-правові акти.

2. У підрозділі 1.2. «Джерельна база» авторкою зазначалося, що важливою

джерельною базою для написання дисертації була періодична (галузева) преса («Вісник цукрової промисловості», «Південно-російська сільськогосподарська газета» тощо), проте не вказано про використання матеріалів місцевої преси. На нашу думку, саме матеріали місцевої преси дають можливість простежити процес поширення товарно-грошових і ринкових відносин у харчовій галузі. Вони також допомагають висвітлити розвиток ярмаркової, базарної та стаціонарної торгівлі на Правобережжі України, визначити її роль у зовнішній торгівлі, а також розглянути низку інших важливих питань.

3. У підрозділі 1.3. «Методологія дослідження» дисертантка підкреслює, що важливим методологічним аспектом у дослідженні «є чітке окреслення понятійно-категоріального апарату», визначивши ключові категорії, які потребують такого чіткого трактування – це «харчова промисловість», «економічна політика», «капіталізація», «промисловий переворот», «підприємництво», «торгівля», а також «міри ваги» (с. 51). Доцільно було б не лише їх перерахувати, а й надати конкретні інтерпретації та роз'яснення щодо цих понять і категорій.

4. У розділі 2, підрозділі 2.2. авторкою була звернута увага на становому характері класичних гімназій та реальних училищ – «Вони зберегли свій становий характер і залишалися доступними лише для дітей із привілейованих верств суспільства» (с. 92), у той же час дане твердження є сумнівним, оскільки відповідно до ст. 23 «Статуту реальних училищ відомств Міністерства Народної Освіти» від 15 травня 1972 р. «У реальних училищах навчаються діти всіх станів без різниці звання та віросповідання» (ПЗЗ РІ-ІІ. Т. XLVII. Від. 1. № 50834. С. 628).

5. Відповідно до змісту підрозділу 3.3, розділу 3 «Капіталізація, економічна політика держави та система забезпечення галузі промисловою сировиною» цей підрозділ доцільно було б назвати «Інвестиційні процеси та економічна політика держави у галузі харчової промисловості», оскільки термін «капіталізація» є суто економічним терміном і визначає економічні категорії, тоді як людський фактор

в особі інвестора (як вітчизняного, так й іноземного) більш точно відповідає темі дослідження.

6. У тексті рукопису дисертації трапляються розриви таблиць (табл. 3.2 с. 129–130, табл. 3.3 с. 130–131), які бажано було б розміщувати у більш цілісному вигляді, а таблицю 4.2 (с. 184–185), яка займає 1 аркуш, доцільно було б винести у додаток до дисертації.

7. У загальних висновках дисертації доцільно було б окреслити перспективи подальших досліджень цієї наукової проблеми.

Левицький Віталій Орестович – доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри історії, теорії держави і права та філософії приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», із зауваженнями:

1. У контексті дослідження людського фактора доцільним могло б бути ширше залучення методологічних підходів соціальної історії та історичної антропології, що дало б змогу більш глибоко розкрити повсякденне життя та соціокультурні характеристики працівників галузі.

2. У роботі аналізується діяльність підприємців та управлінського персоналу у харчовій промисловості, проте цікаво було б розширити порівняльний аспект дослідження, зокрема, зіставити особливості функціонування підприємств Правобережної України з іншими регіонами тогочасної України або Російської імперії.

3. Окремі положення дисертації могли б бути більш чітко співвіднесені із сучасними науковими дискусіями у сфері соціально-економічної історії, що посилює теоретичний компонент дослідження.

4. Було б корисно детальніше розглянути, як зміни в харчовій промисловості Правобережної України у другій половині XIX – на початку XX ст. впливали на життя місцевого населення, зокрема, на малий бізнес і сільське господарство.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» — членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Наталії МУРМИЛІ ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія. Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова

разової спеціалізованої вченої ради

Іван ЗУЛЯК